

BİR ALANYAZIN TARAMASI İLE NATÜRALİST BAĞDAŞIMCILIK

Sakine SİNCER*

ÖZET

Örgütlerin amaçlarına ulaşmak için etkili bir lidere ihtiyaç duyması, yönetim bilimlerine gösterilen ilgiyi her geçen gün daha da arttırmaktadır. Nitelikli bir eğitim lideri yetiştirmeyi hedefleyen eğitim yönetimi çalışmalarının yoğunlaştığı konulardan biri, eğitim yönetiminin bir bilim olarak kabul edilip edilemeyeceği olmuştur. Eğitim yönetiminin bir bilim olması yolundaki en güçlü çaba, pozitivist yaklaşımın temelinde yer alan mantıksal empirizm düşüncesinin 1950'lerde eğitim yönetimini etkisi altına almasıyla sonuçlanmıştır. Pozitivist düşüncenin hâkim olduğu bilimsel dönemi, eğitim yönetimi kuramlarının pozitivist yaklaşımın etkisinden kurtulduğu pozitivist ötesi bir dönem takip etmiştir. Eğitim yönetimi alanında, post-pozitivist yaklaşımlardan biri de Evers ve Lakomski tarafından ortaya atılan natüralist bağdaşımculuk yaklaşımıdır. Bu çalışmanın amacı, eğitim yönetiminin bir bilim olup olmadığı sorusunu yeni bir bilim anlayışı ile cevaplamaya çalışan natüralist bağdaşımculuk yaklaşımını irdelemektir. Bu bağlamda, söz konusu yaklaşımın tarihsel arka planı eğitim yönetimi ile bilim arasındaki ilişki çerçevesinde eğitim yönetimi kuramını etkileyen dönemler şeklinde ele alınmıştır. Ardından, Evers ve Lakomski'nin görüşleri doğrultusunda natüralist bağdaşımculuk yaklaşımı ve bu yaklaşımın bilimi nasıl ele aldığı incelenmiştir. Son olarak, bu yaklaşıma yöneltilen eleştiriler ve yaklaşımın zayıf yanları üzerinde durulmuştur. Çalışmada, natüralist bağdaşımculuk yaklaşımına ilişkin bilgiler birincil ve ikincil kaynaklara dayalı alanyazın taraması yöntemiyle toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: natüralist bağdaşımculuk, yeni bilimsel felsefe, eğitim yönetimi.

A LITERATURE REVIEW OF NATURALISTIC COHERENTISM

ABSTRACT

The fact that organizations need an effective leader to reach their goals attracts more attention to management science. Whether educational management should be accepted as a science or not is one of the questions addressed by educational management studies that aim to bring up qualified educational leaders. The strongest effort to establish educational management as a science resulted in the fact that logical empiricism underlying positivism started to dominate educational management in 1950s. The scientific period dominated by positivism was followed by a post-positivist period when positivism lost its effect on educational management theories. One of the post-positivist approaches in educational management is naturalistic coherentism conceptualized by Evers and Lakomski. The current study aims at exploring the approach of naturalistic coherentism, which employs a new understanding of science to answer the question of whether educational management is a science or not. In this context, this study addresses the historical background of this approach within the framework of the relationship between educational management and science. Then it focuses on naturalistic coherentism and how this approach addresses science in line with Evers and Lakomski's opinions. Lastly, it covers the criticism to this approach as well as its weaknesses.

Keywords: naturalistic coherentism, new scientific philosophy, educational management.

Giriş

Son yıllarda, bilim ve bilimsel yöntem konusunda süregiden tartışmalar sıra dışı gelişmeleri tetiklemektedir. Bilimin çeşitli alanlarında çalışmalar yürüten araştırmacılar, bir diğer ifadeyle bilim insanları, alanlarında var olan yapı, yöntem ve anlayışları sorgulamaktadır. Bunun neticesinde, geleneksel olan yaklaşımlar ile geleneksel yaklaşımlara tepki olarak doğan yeni akımlar arasında bir çatışma olduğundan söz etmek mümkündür. Söz konusu sorgulama ve bu sürecin ardından gelen çatışmalar ise bilimde temel dönüşümlere yol açmaktadır. Bu nedenle, bilimin tarih içindeki gelişimi pek çok farklı olay ve olgunun etkileşimi ile paralel olmuştur.

İlk olarak, Mısır ve Mezopotamya’da matematik, astronomi ve tıp alanındaki araştırmalar bilime önemli katkılar sunmuştur (Ergün, 2013). Mısır ve Mezopotamya’daki araştırmacılar sonra Yunanlar ve Batı uygarlığının da bilime katkısı çok büyük olmuştur. Yunanlılar kendilerine sunulan araştırmaların sonuçlarını sistemleştirerek mevcut bilimsel buluşlara yenilerini eklemiştir. İslamiyet doğduktan sonra, Yunanca ve Sanskritçe eserler Arapça’ya çevrilmiş, bu kez Müslüman bilim insanları bilimsel birikime yeni katkılar sunmuştur. Rönesans’tan itibaren ise, Batı dünyası bilimsel araştırmaların öncülüğünü yapmaya başlamıştır. Bilimin geliştiği bin yılların başında bütün bilimler felsefenin içinde yer almaktaydı. Fakat yeniçağda doğa bilimleri gelişerek tek tek felsefeden ayrılmaya başladı. Böylece, felsefenin çalışma alanı giderek daraldı. Bu nedenle, felsefe incelemek için yeni çalışma alanları arayışına girdi. Bu arayışın sonucunda, felsefeciler ve bilim insanları felsefenin bilim üzerine düşünmesi gerektiğini vurguladı. Bu anlayış, bilim felsefesinin doğmasını sağladı. Görüldüğü gibi, bilim felsefesinin konusu bilimi anlamaktır (Özlem, 2010). Bir diğer deyişle, bilim felsefesi veya felsefi epistemoloji, bilimle ilgili soruları ve bilimsel bilginin doğasını incelemektedir. Bilim felsefesi, bilimin nasıl çalıştığı, bilimsel yöntemin ne olduğu, bilimsel bilginin ne kadar güvenilir olduğu gibi konuları ele almaktadır.

Yönetim felsefesi ise, bir örgütün yönetim ilkeleri, değerleri ve stratejileri hakkında temel inançları ve felsefi yaklaşımlarını tanımlayan bir kavramdır (Özmen, 2014). Bu, bir örgütün yönetim anlayışını ve temel değerlerini şekillendiren birçok farklı faktörü içermektedir. İşletme yönetimi ve liderlik konularında odaklanan yönetim felsefesi, örgütün amaçlarını, etik değerlerini ve nasıl yönetileceğini belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Hodgkinson’un (2008) da belirttiği gibi, yönetim felsefesi yönetim üzerine düşünmeyi, analizi ve eleştiriye gerekli kılan bir süreçtir. Bu doğrultuda, yönetim felsefesinin amaçları arasında örgütlenme ve yönetim hakkındaki mevcut bilgiyi netleştirmek, düzenlemek, sentezlemek ve kolektif yaşamın iyileştirilmesi için işlevsel bir yapıya dönüştürmek yer almaktadır.

Yönetim bilimi ile eğitim yönetimi arasında bir dizi bağlantı bulunmaktadır, çünkü diğer örgütlerde olduğu gibi eğitim kurumlarında da yönetim örgütün amaçlarına ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada, geçtiğimiz yüzyılda ontolojik bir sorgulama sürecinden geçerek kendi kimliğini oluşturmayı ve diğer bilimlerden ayrı bir çalışma alanı olarak kabul edilmeyi başaran eğitim yönetimi de bilim çevrelerindeki gelişmelerden etkilenmektedir. Diğer bilim dallarında gözlenen çatışma ve yenilikler, eğitim yönetimine de yansımaktadır. Bunun en belirgin örneği, eğitim yönetimi alanında uzun süredir kabul görmekte olan pozitivist yaklaşımın yerini, pozitivist ötesi veya post-pozitivist yaklaşımlara bırakmasıdır.

Uzun yıllar boyunca, genelde bilim özelde sosyal bilimler alanında egemen olan pozitivist paradigmanın hem kuram geliştirmede hem de araştırma ve uygulamada etkili olduğundan söz edilmektedir (Şişman, 1998). Şişman'a göre, pozitivist bilim anlayışı

- bilimsel çalışmaların bulgularını genellemeye odaklanmaktadır,
- evrensel bir nitelik taşımaktadır,
- nesnel olduğunu iddia etmektedir,
- bilimsel çalışma süreci ve bulgularının insani değerlerden bağımsız olması gerektiğini ileri sürmektedir,
- determinist bir yaklaşıma sahiptir ve
- indirgemecidir.

Pozitivizmin ilkelerine karşı çıkan pozitivist ötesi akımın temel özellikleri arasında ise şunlar yer almaktadır (Fırat, 2006; Şimşek, 1997; Şişman, 1998):

- Araştırma bulgularının genellenemez olması,
- Durumsallığın ön plana çıkması,
- Öznelliğin yüceltilmesi,
- Araştırmacının, dolayısıyla araştırma bulgularının değer yüklü olması,
- Her bulgunun her koşul ve ortamda doğru ve geçerli olamayabileceğini ifade eden görecelilik,
- Gerçeğin karmaşık olduğunun ifade edilmesi ve
- İlişkilerin doğrusallık değil nedensellik temelinde açıklanabileceğinin iddia edilmesi.

Sosyal bilimlerde yaşanan paradigma dönüşümü, sosyal bilimlerin alt dallarından biri olan eğitim yönetimini de etkilemektedir. Buna bağlı olarak, eğitim yönetimi alanında kuram ve uygulamada etkili olan pek çok pozitivism ötesi yaklaşım öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de Natüralist Bağdaşımcılık (*Naturalistic Coherentism*) adlı yaklaşımdır. Çerçevesi Colin Evers ve Gabriele Lakomski tarafından oluşturulan bu yaklaşım, eğitim yönetimine hâkim olan geleneksel pozitivist bilime karşıt olarak sunulan en önemli alternatiflerden biri olarak görülmektedir.

Evers ve Lakomski (1996), bu yaklaşımın geleneksel pozitivist bilim ile pozitivist ötesi bilim arasındaki *paradigma savaşı*ndan galip çıkarak bilime, özellikle eğitim yönetimi bilimine katkı sağlayacak bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bilgi ve gerekçelendirmeye ilişkin geleneksel mantıksal ampirik kuram ile bağdaşımcı kriterleri (*coherentist criteria*) temel alan yenilikçi kuram arasında belirgin bir ayrım olduğunun altını çizen Evers ve Lakomski, bilimin yeni bir ivme kazanması için bağdaşımcı kriterlerin önemini vurgulamaktadır. Evers ve Lakomski'ye göre, bağdaşımcı kriterler ile gerekçelendirilip desteklenen doğa bilimleri, yönetim kuramlarının geliştirilmesi için de daha esnek ve kapsamlı bir çerçeve sunma potansiyeline sahiptir. Bu noktada, Evers ve Lakomski'nin mantıksal ampirizmin sadece sosyal bilimlere değil doğa bilimlerine uygulanmasını da eleştirdiği anlaşılmaktadır.

Adından da anlaşılacağı gibi, natüralist bağdaşımcılık bilimsel natüralizm ile bağdaşımcılık anlayışından yararlanmaktadır (Hill, 2007). Hill, bilimsel natüralizmin algı ve bilişim ile ilgili mevcut kuramların işe koşulmasını sağlayan bir epistemoloji olduğunu ifade etmektedir. Metodolojik natüralizm olarak da adlandırılan bilimsel natüralizm, bilgiye ulaşmada ve bilginin test edilmesinde dini inançlardan ve metafizik olgulardan bağımsız hareket edilerek gözlem ve deney gibi yöntemlere başvurulması gerektiğini kabul etmektedir (Forrest, 2000). Bağdaşımcılık ise epistemolojik holizmi ifade etmektedir (Evers ve Lakomski, 1991). Gerekçelendirme kuramlarından biri olan bağdaşımcılık, temelciliğin

aksine, bütün inançların dayanak noktası olan herhangi temel bir inancın var olamayacağını öngörmektedir (Sosa, 2010). Bu anlayışa göre, bir inancın gerekçelendirilmesi, içinde bulunduğu inançlar sistemi ile bağdaşım içinde olmasına, bir diğer deyişle, uyumlu olmasına bağlıdır (Yılmaz, 2014). Bu bağlamda, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının natüralizm ile bilimi temel alırken bağdaşımıcılık sayesinde geleneksel mantıksal ampirik bilim anlayışından kurtulduğu görülmektedir.

Hill (2007), eğitim örgütlerine ilişkin çalışmalar yürütülürken, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının benimsenmesinin önemli avantajları olduğunu belirtmektedir. Hill'e göre, bu avantajlardan en önemlilerin natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının eğitim yönetimi ve liderlik kavramlarının sorgulanmasını mümkün kılmasıdır. Hill, ayrıca, eğitim liderlerinin eylemlerinin birbiriyle ne kadar uyum içerisinde olduğunu incelemesi için de bu yaklaşımın ideal olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu yaklaşıma önemli eleştiriler getiren Donmoyer (2001) ise, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının sadece geleneksel bilimi yeni bir çehreyle karşımıza çıkardığını ileri sürmektedir. Natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının, geleneksel bilim anlayışının yeni bir tezahürü mü yoksa yeni bilimsel felsefenin başlangıcı mı olduğunu ise zamanla ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, eğitim yönetiminin bir bilim olup olmadığı sorusunu yeni bir bilim anlayışı ile cevaplamaya çalışan natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımını irdelemektir. Bu bağlamda, söz konusu yaklaşımın tarihsel arka planı eğitim yönetimi ile bilim arasındaki ilişki çerçevesinde eğitim yönetimi kuramını etkileyen dönemler şeklinde ele alınmıştır. Ardından, Evers ve Lakowski'nin görüşleri doğrultusunda natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımı ve bu yaklaşımın bilimi nasıl ele aldığı incelenmiştir. Son olarak, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımına yöneltilen eleştiriler ve yaklaşımın zayıf yanları üzerinde durulmuştur.

Yöntem

Bu çalışma, natüralist bağdaşımıcılık hakkında var olan bilgileri derleyip bütünleştirmeyi amaçlayan bir alanyazın taraması çalışmasıdır. Alanyazın taraması, araştırmacının ilgilendiği konuya ilişkin bilgilere ulaşmasını, araştırmasına kuramsal bir temel kazandırmasını ve araştırma konusuna benzer diğer çalışmaların sonuçlarını görmesini sağlayan bir araştırma yöntemidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011, s. 43). Alanyazın taramasında, birincil kaynakların kullanılmasının tercih edilmesi esastır (Balci, 2005, s. 57'den akt. Baloğlu, 2011). Bu çalışmada da çoğunlukla birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılsa da ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Yapılan alanyazın taramasında, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımını destekleyen ve eleştiren çalışmaların temelde bilimin eğitim yönetimi alanındaki yerini sorgulayan ve inceleyen çalışmalar mahiyetinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının bilimi ele alışının çok iyi anlaşılması gerektiği düşünülmektedir. Çalışmanın bu kısmında, öncelikle natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının tarihsel arka planı, bilimin eğitim yönetimi alanını etkisi altına aldığı dönemler çerçevesinde incelenmiştir.

Eğitim yönetiminde çalışma yürüten pek çok farklı araştırmacı, alanda yaşanan gelişmeleri ve benimsenen yaklaşımları dönemlere ayırırken, farklı tarihsel dönüm noktaları belirleyebilmektedir. Bununla birlikte, eğitim yönetimi ve bilim arasındaki ilişkinin ele alınması, söz konusu farklı dönemlerin ortak noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Kimi zaman eğitim yönetiminin bir bilim olamayacağı kabul edilirken kimi zaman eğitim yönetiminin de

bir bilim olduğunu savunan araştırmacılar öne çıkmaktadır. Bu nedenle, eğitim yönetimi alanında bilimi yeni bir bakış açısıyla ele alan natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının daha iyi anlaşılması için, eğitim yönetimi ile bilim arasındaki ilişkinin alanı etkisi altına alan kuramsal gelişmeler çerçevesinde ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Eğitim yönetimi çalışmalarının sistematik bir yaklaşım benimsenerek yürütülmesinin oldukça yeni bir olgu olduğunu belirten Hoy ve Miskel (1987, s. 2), örgüt ve yönetim alanlarında kuram geliştirme çabalarının çok eskilere dayanmadığını belirtmektedir. Hoy ve Miskel, eğitim yönetimi alanında kuram olgusuna şüpheyle yaklaşılmasının nedeninin, alandaki pek çok araştırmacının eğitim yönetiminin bir bilim olamayacağını kabul etmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Araştırmacılar, ayrıca, kuram ve bilim konusundaki bu şüpheciliğin sosyal bilimlerinin tamamını etkilediğinin altını çizmektedir.

Bu çalışmada, eğitim yönetimi kuramını etkileyen dönemler, eğitim yönetiminin henüz bir bilim olduğunun kabul edilmediği fakat bilgi temelini inşa edildiği pozitivist öncesi dönem, pozitivist düşüncenin hâkim olduğu bilimsel dönem ve pozitivistin etkisini yitirdiği post-pozitivist dönem şeklinde ele alınmıştır. Daha sonra, post-pozitivist yaklaşımlardan biri olmakla birlikte eğitim yönetiminde bilim anlayışının önemini ve gerekliliğini vurgulayan yeni bilimsel felsefe çerçevesinde natüralist bağdaşımcılık yaklaşımı ayrıntıları ile sunulmuştur.

Pozitivizm Öncesi Dönem: 19. Yüzyılın sonlarında başlayan bu dönemin ilk yıllarında etkili olan anlayışın romantizm olduğunu belirten Lunenburg ve Ornstein (2011, s. 2), romantizmin insan doğasını ve ahlaki değerleri yücelttiğini ifade etmektedir. Bu dönemde etkili olan anlayışa göre, kişisel zevkleri geri plana iten yöneticiler vatanına, dine ve ailesine bağlı olan moral-etik liderlerdir. Liderlik eyleminin ise bilim ve bilimsel kuramlarla bir bağı bulunmamaktadır.

Romantizmin etkili olduğu yıllardan sonra 1920'ler ve 1930'larda öne çıkan isim olan Frederick Taylor ile makine-insan yaklaşımı ön plana çıkmaktadır (Beycioğlu ve Dönmez, 2006). İnsanların da makineler gibi çalışabileceğini savunan Taylor, üretimde kalite anlayışını vurgulamaktadır. Beycioğlu ve Dönmez, pozitivism, mantıksal pozitivism ve mantıksal ampirizm anlayışının tohumlarının bu dönemde atıldığını vurgulamaktadır.

Elton Mayo ve arkadaşlarının 1927 ile 1933 yılları arasında yürüttüğü Hawthorne çalışmaları ile insan ilişkileri yaklaşımı yönetim kuramını etkilemiştir (Lunenburg ve Ornstein 2011, s. 8). Taylor'un makine-insan yaklaşımının aksine üretimde kaliteyi arttırmak için insan ilişkilerini merkeze alan bu anlayışın, yönetim yaklaşımlarını derinden etkilediği belirtilmektedir (Beycioğlu ve Dönmez, 2006). Genel olarak 1930 ile 1950 yılları arasında eğitim yönetimini etkilediği belirtilen insan ilişkileri yaklaşımının, bireyin kendini keşfetmesi ve geliştirmesi bağlamında ele alınmadığı görülmektedir (Şimşek, 1997). Bu dönemde benimsenen insan ilişkileri yaklaşımı, örgütün amaçlarına ulaşması için bireyin nasıl motive edileceği ve kullanılabileceği üzerinde durmaktadır.

Görüldüğü gibi, pozitivist öncesi dönemde etkili olan yönetim anlayışları örgüt yönetimi alanında yürütülmüş çalışmalar ile ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, eğitim yönetimi alanından doğan ve sadece eğitim yönetimi için geçerli olan bir yaklaşım veya kuramdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Eğitim yönetimi çalışmalarına yön veren fikirler, bilim adamlarının değil ancak yöneticilerin kişisel deneyimlerinden yola çıkarak aldıkları dersler ve öznel yorumları şeklinde ortaya çıkmaktadır (Greenfield, 1986). Bununla birlikte, pozitivist öncesi dönem olarak adlandırılrsa da, bu dönemde etkili olan Taylor ve Mayo gibi

araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmaların pozitivist yöntemler benimsemeye başladığı görülmektedir.

Pozitivist Dönem: Beycioğlu ve Dönmez (2006), 1950’li yıllara kadar eğitim yönetimi alanında etkili olan kuramların çoğunlukla diğer alanlardaki gelişmelerin etkisinde kaldığını belirtmektedir. Bunun nedeninin ise, eğitim yönetiminin henüz bir bilim olarak kabul edilmemesi ile ilişki olduğu vurgulanmaktadır.

Geleneksel bilim anlayışının yönetim çalışmalarında etkisini göstermesi, 1945 yılında Herbert Simon tarafından kaleme alınan *Administrative Behavior* adlı çalışma ile mümkün olmuştur (Greenfield, 1986). Simon (1997, s. 2), yönetimin bir bilim olması yolunda önemli adımlar atarken karar alma sürecinin yönetim kuramının merkezinde olduğunu belirtmektedir. Simon’a göre, bir örgütün amaçlarına ulaşmasında sadece en tepedeki yöneticinin değil örgütün tüm çalışanlarının aldığı kararlar etkili olmaktadır. Bu nedenle, yönetimi anlayabilmek için karar alma sürecini anlamak gerekirken, insanların yaptığı seçimlerle rasyonellik arasında bir bağ kurulmaktadır. Böylelikle, karar verme sürecinin nesnelliği sağlanarak rasyonellik ön plana çıkarılmaktadır. Greenfield’in (1986) de belirttiği gibi, Simon’ın sunduğu söz konusu bilimsel anlayış, değerlerden bağımsız bir yöntem yoluyla yönetime dair eylemlerin ve karar verme sürecinin tarafsız bir şekilde yerine getirilebileceğinin altını çizmektedir.

Evers (2003), eğitim yönetiminin bir bilim olarak kabul edilmesi yolundaki en önemli adımın, 1950’lerde Kuzey Amerikalı sosyal bilimciler tarafından atıldığını ifade etmektedir. Söz konusu sosyal bilimciler bilgiye ulaşmak ve ulaşılan bilginin doğruluğunu kanıtlamak için pozitivist ve mantıksal ampirik bir yaklaşım benimsemişlerdir. Evers, bu yaklaşım sayesinde eğitim yönetimi alanında da uygulanabilecek bilimsel kuram geliştirmenin temellerinin atıldığını belirtmektedir.

Bu dönemde eğitim yönetimini de etkileyen pozitivistimin, yalnızca olguların bilinebileceğini savunan felsefi bir akım olduğu belirtilmektedir (Fırat, 2006). Pozitivistimin öncüsünün Auguste Comte olduğunu ifade eden Şişman (1998), pozitivistimin temelde gözlem ve deneye dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlayışa göre, tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimlerde de kesin bilgiye ulaşmanın nihai yolu deney ve gözlem yapmaktan geçmektedir. Değerlerden bağımsız olan pozitivist yöntemlerle ulaşılan bilginin her koşulda nesnel ve tarafsız olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, pozitivist paradigmaya göre sosyal bir olgu ile doğal bir olgu arasında bilgiye ulaşma ve bilgiyi gerekçelendirme açısından herhangi bir fark olmadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Sosyal bilimlerin doğa bilimlerinden farklı olmadığı görüşüne paralel olarak, Hoy ve Miskel (1987, s. 2) de hem sosyal bilimlerin hem de doğa bilimlerinin nihai amacının içinde yaşadığımız dünyayı anlamak olduğunu belirtmektedir. Hoy ve Miskel’e göre, bilimin ışığında geliştirilen kuramın üç temel görevi vardır: Araştırmacılara rehberlik etmek, yeni bilgi üretilmesini sağlamak ve eylemlere yön vermek. Bu görevleri yerine getirdiği takdirde, kuram ile uygulama alanında güçlü bir bağ oluşturulacağını savunan Hoy ve Miskel, bu sayede kuram ve bilimin genelde sosyal bilimler, özelde ise eğitim yönetimi ile de ilişkisini kurmaktadır.

Günümüzde hâlâ davranış bilimlerinde etkisini sürdüren geleneksel ampirik bilimin kuram anlayışının dört temel özelliği bulunmaktadır (Evers, 2003; Evers ve Lakomski, 2012):

- Kuram, hipotezli-tümdengelim yapıya sahiptir. Bir diğer deyişle, kuram genellenebilme derecesine göre hiyerarşik bir yapıda bulunan ampirik savlardan oluşmaktadır. Kuram piramidi olarak tasavvur edilebilecek bu modele göre, en genel savlar piramidin tepesinde yer alırken en özel savlar da piramidin en altında yer almaktadır.
- Kuramın içinde yer alan her bir savın doğrulanabilmesi, ampirik test edilebilirlik yoluyla mümkündür. Test edilebilirlik sayesinde, kuramın gözlenebilir sonuçlar doğurma potansiyeline sahip olduğu kanıtlanmaktadır. Bu sonuçlar gerçekten gözlenebiliyorsa, kuram doğrulanmaktadır. Gözlenemiyorsa, kuramın yanlış olduğu ispatlanmış olmaktadır.
- Bütün kavramların işlevsel tanımlarının olması gerekmektedir. Kuramda yer alan bütün ifadelerin test edilebilmesi için, kuramsal kavramların işlevsel tanımlarının da belirtilmesi gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle, söz konusu işlevsel tanımların birtakım ampirik ölçme işlemi belirlemesi gerekmektedir.
- Yönetim kuramları etik ve değerlerden bağımsızdır. Mantıksal ampiristlere göre, gerçekler ve değerler birbirinden farklıdır. Gerçekler ampirik olarak gözlemlenebilirken, değerler kuramların dışında tutulmaktadır.

Pozitivist dönemde, doğa bilimlerinde geçerli olan geleneksel bilim anlayışının sosyal bilimlerde ve eğitim yönetiminde de kullanılabilir olup olmadığına dair bir çatışma doğmuştur. Eğitim yönetiminde kurama ihtiyaç duyulmadığını savunanlar ile eğitim yönetiminde geleneksel bilim anlayışı ve kuramın gerekliliğini vurgulayan Teori Hareketi'nin öncüleri arasındaki paradigma savaşını kazanan taraf Teori Hareketi'nin öncüleri olmuştur (Evers ve Lakomski, 2012). 1950'li yılların başında Teori Hareketi'nin yükselmesiyle, davranış bilimlerinin hem metodolojik açıdan hem de içerik açısından eğitim yönetimini etkilediği belirtilmektedir (Evers ve Lakomski, 1994). Metodolojik açıdan bakıldığında, eğitim yönetiminin bir bilim olarak kabul edilmeye başlanmasıyla, gerçeklerin elde edilmesinde ve doğruluğunun ispatlanmasında deney ve gözlemin işe koşulduğu görülmektedir (Evers, 2003).

1960'lı yıllara gelindiğinde ise, eğitim yönetimi bilimi için sistem teorisinin oldukça iyi bir çerçeve sunduğunu belirten Evers ve Lakomski (2001a), sistem teorisi sayesinde geleneksel bilim anlayışının sosyal bilimlerde benimsenmesinin ortaya çıkardığı zorlukların üstesinden geldiğini ifade etmektedir. Hoy ve Miskel (1987, s. 18) ise, 1960'lardan önce sosyal bilimler ve yönetim bilimleri alanına kapalı sistem anlayışı hâkimken 1960'lardan sonra açık sistem anlayışının galip geldiğini belirtmektedir. Kapalı sistem anlayışından açık sistem anlayışına doğru kayan paradigma değişimi ile sosyal bir sistem olan örgütlerin çevresini etkilediği ve çevresinden etkilendiği kabul edilmektedir. Böylece, mantıksal ampirik düşünce sosyal bilimlerde de gelişecek bir alan bulmaktadır.

Pozitivist paradigma, okul yönetimini mantıksal pozitivism temelinde ele alırken okulları da bilimsel deney ve gözlemlerle araştırılabilecek nesnel varlıklar olarak görmektedir (Şişman, 1998). Bu anlayış, belirli bir amaç etrafından toplanan okul içindeki kişilerin davranış ve eylemlerinin okulun amaçlarına göre düzenlemesi gerektiğini öngörmektedir. Buna paralel olarak, okul yönetimine ilişkin kuramların da okul örgütlerinin hedeflerine ulaşmasını sağlayacak bir nitelikte olması beklenmektedir. Geleneksel bilim kuramlarının en temel özelliklerinden biri olan genellenebilirlik yasası ile herhangi bir kuramın bütün

okullar için geçerli olduğu düşünülmektedir (Peca, 1991, s. 6'dan akt. Şişman, 1998). Lunenburg ve Ornstein (2011, s. 2), eğitim yönetiminde kuram anlayışının 1950'lerden sonra her geçen gün daha da geliştiğini belirtmektedir. Bu dönemde, eğitim yönetiminin eğitim örgütlerinde ortaya çıkan olguları açıklamak ve önceden tahmin etmek için yararlanılabilecek kuramlar geliştiren ve kullanan bir alan olarak kabul edildiği görülmektedir.

Post-Pozitivist Dönem: Eğitim yönetimi alanında geleneksel bilim anlayışı doğrultusunda kuramlar geliştirilmesi ve bilimsel yöntemlere bağlı kalan nesnel araştırmacılar tarafından bilimsel çalışmalar yürütülmesi gerektiğini belirten Hoy ve Miskel (1987, s. 2), kuramın hem sosyal bilimlerde hem de doğa bilimlerinde aynı amaca hizmet ettiğini belirtmektedir. Hoy ve Miskel'e göre, eğitim yönetimi alanındaki bir kuram ile fizik, kimya, biyoloji ve psikoloji alanındaki bir kuramın amacı ortaktır: Araştırma ve eyleme rehberlik eden genel açıklamalar sunmak. Eğitim yönetiminin de doğa bilimleri gibi bir bilim olduğunu savunan araştırmacılar, sosyal dünyanın nesnel bir bakış açısıyla ele alınması sayesinde değerlerden bağımsız bir araştırma yürütmenin mümkün olduğunu belirtmektedir (Greenfield, 1986). Greenfield'e göre, bu araştırmacılar örgütleri kontrol etmek ve iyileştirmek için gerekli bilgi ve yönetime sahip olduklarını iddia etmektedir.

1950'lerden sonra her geçen gün daha çok taraftar bulan Teori Hareketi ve eğitim yönetiminin geleneksel bilim anlayışı çerçevesinde ele alınması, 1970'li yıllara gelindiğinde taraftarlarını kaybetmeye başlamıştır (Maxcy, 2001). Daha sonra, Greenfield 1974 yılında yürüttüğü bir çalışma ile eğitim yönetiminde temellendirmeye dayalı kuramı (*grounded theory*) eleştirerek yaklaşımın sosyal bilimler ve eğitim yönetimi açısından felsefi ve metodolojik sorunlarına eğilmiştir. Bu nedenle, Greenfield'in yazıları eğitim yönetimi çalışmalarında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (English, 1998).

Greenfield'in eleştirisinin temelinde, geleneksel bilim anlayışının "kuramın değerlerden bağımsız olduğu" savı yatmaktadır. Eğitim yönetiminin bilim olarak kabul edilmesinin ilk ve en önemli adımını atan Simon (1997, s. 22), insani değerlerin yönetim bilminde yeri olmadığını iddia etmektedir. Simon'un bu iddiasına karşı çıkan Greenfield (1986), bilim adamının sadece bir gözlemci değil gözlemediği gerçekliği yorumlayan kişi olduğunun altını çizmektedir. Yorumlamanın söz konusu olduğu bir noktada ise tam nesnellikten söz edilemeyeceği düşünülmektedir. Ayrıca, Greenfield'in de belirttiği gibi, pozitivist bilim, insan doğasında var olan umut, istek, arzu, cesaret, erdem ve tutku gibi değerleri göz ardı etmektedir. Değerler yok sayıldığında ise yönetim eylemi teknik bir iş olmaktan öteye gidememektedir.

Greenfield'e (1986) göre, eğitim yönetiminin doğa bilimleri gibi pozitivist bir bilim anlayışı ile ele alınamamasını gerektiren sebepler şunlardır:

- Örgütler, birer nesne değildir ve ontolojik bir gerçeklikleri yoktur. Bu nedenle, örgütleri birer nesne gibi incelemek doğru değildir. İnsan eylemleri ile yaratılan sosyal bir gerçeklik olan örgütleri anlamak için öncelikle insan eylemini anlamak gerekmektedir.
- Örgütler, özgürlük ve zorunluluğun birleştiği bir pota gibidir. Sosyal gerçekliğe sahip olan örgütler, yalnızca yaratılmakla kalmaz, aynı zamanda değiştirilebilir bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle, diğer fiziksel veya biyolojik birimler, organizmalar veya sistemleri anlamak için kullanılan üretim ve teknik kontrol gibi kavramlar örgüt yönetimini ele almak için uygun değildir.

- Örgüt ve yönetim dünyası, istek, niyet, deneyim ve değerler dünyasıdır. Yönetimi anlamak için, bu gerçeklikleri de anlamak gerekmektedir.
- Örgütlerde çatışma kaçınılmazdır. Örgüt içindeki kişi ve gruplar, birbiriyle çatışan değer ve inanç sistemlerine sahip olabilmektedir. Değerleri temsil eden yöneticiler de bu değerler arasında tercih yapmak durumundadır. Bu nedenle, örgütleri denge, eşitlik ve uyum gibi metaforlarla ele alan geleneksel bilim anlayışı örgütlerde var olan karmaşa ve çatışmayı anlamaktan uzaktır.
- Örgüt yönetiminde esas olan pozitivist bilim anlayışının öne sürdüğü gibi rasyonellik değil, bağlılıktır.
- Geleneksel bilim anlayışının ısrarla üzerinde durduğu uyum, optimizm ve rasyonellik gibi metaforlar bir kenara bırakıldığında, yönetimin etik boyutları ön plana çıkmaktadır.

Geleneksel bilim anlayışını eleştiren Greenfield, eğitim yönetimi uygulamaları için kendi sübjektivist alternatifini sunmuştur (Evers ve Lakomski, 1994). Kuramların, kuramcılarının sahip olduğu inanç sisteminden bağımsız olamayacağını düşünen Greenfield (1986), insanların gördüklerinin, hissettiklerinin ve yaşadıklarının inanç sistemlerini ve dolayısıyla kendi öznel iç dünyalarını ve dünyayı algılayışlarını etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle, insanların içinde yaşadığı dünya ampirik kanıtlarla doğrulanabilecek nesnel gerçeklerden değil, insanların iç dünyalarındaki öznel unsurlardan oluşmaktadır. Eğitim yönetiminin de yöneticinin öznel iç dünyasından etkilenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Yönetimin güç ve güçlü insanlarla ilgili olduğunu belirten Greenfield, yönetimin dinamiklerini anlamak için güç ve değerlerden bahsedebilmenin gerektiğini vurgulamaktadır. Greenfield'e göre yönetimi, bilim adamları değil yöneticiler anlayabilir.

1979 yılına gelindiğinde, eğitim yönetimi alanına hâkim olan örgütsel kuramların soyut olmasına yönelik eleştiriler başlamıştır (Maxcy, 2001). Örgütsel kuramın, yöneticilerle ve alanda süregiden karmaşayla bağlantısının her geçen gün zayıfladığını belirten Griffiths, kuram kavramının günümüzde eğitim yönetimi alanında hiçbir anlamı olmadığını altını çizmektedir (Lakomski, 1985'ten akt. Maxcy, 2001). 1980'li yıllardan itibaren ise mantıksal ampimizmin karşısında duran eleştirel kuramlar ön plana çıkmıştır (Evers ve Lakomski, 2012). Bates ve Foster gibi araştırmacıların öncülüğünü yaptığı eleştirel kuramcılar, sadece geleneksel bilim anlayışını reddetmekle kalmayıp eğitim yönetimi araştırmaları için eylem araştırması, kültürel kuram ve nitel yöntemler gibi yeni araştırma modelleri sunmuştur (Evers ve Lakomski, 1994).

Evers ve Lakomski (2012), eğitim yönetimindeki eleştirel kuramların temelinde “bilgi, bilimsel bilgi olmasa da değerlidir” anlayışının bulunduğunu belirtmektedir. Eleştirel kuramcılarının, sosyo-kültürel dünyada başarıya ulaşacak bilginin ne olduğu sorusuna üç cevabı bulunmaktadır: Çevreyi manipüle ederek kontrol etmekten yola çıkan bilimsel bilgi, iletişime odaklanan yorumsal bilgi ve özgürlüğe vurgu yapan özgürleştirici bilgi. Bilimsel bilginin ötesinde de bilgi olduğunun altını çizen eleştirel kuramcılarının da belirttiği gibi, eğitimciler ve eğitim yöneticileri bilimsel bilgiden ziyade yorumsal bilgi ve özgürleştirici bilgiyi kullandığı takdirde, sosyal bir örgüt olan okulların daha iyi yönetilebileceği düşünülmektedir.

1990'lara gelindiğinde, eğitim yönetiminde bilimsel yöntemin önemine inanan ve kuramlar ile okul yöneticilerinin gerçek hayattaki deneyimleri arasında bir bağ kurmaya çalışan araştırmacılar azınlıkta kalmıştır (Evers ve Lakomski, 2001). Evers ve Lakomski'nin de belirttiği gibi, eğitim yönetiminin bir bilim olarak kabul edilmesi arayışı başarısızlığa

uğramış, eğitim yönetimi kuramının yerini liderlik söylemleri ve okulun iyileştirilmesi almıştır. Evers ve Lakomski'nin altını çizdiği en önemli nokta ise eğitim yönetimi ile kültürün ahlaki, etik ve değerlerle donanmış boyutları arasında kalın bir çizgi çizmeye çalışan geleneksel bilim anlayışına özgü çabaların sonuçsuz kalmasıdır.

Post-pozitivist dönemde geleneksel bilim anlayışından uzaklaşmanın, eğitim yönetimi araştırmalarında kullanılan yöntemlere de yansıdığı gözlemlenmektedir. Şişman'ın (1998) da belirttiği gibi, pozitivist paradigmanın öngördüğü nicel yöntemler kullanılarak yürütülen araştırmalar azalmakta, bunun yerine eğitim yönetimi araştırmalarında nitel yöntemler ön plana çıkmaktadır. Pozitivist bakış açısı, araştırma konusu olan sosyal olgularla ilgili bulguların da sayılarla ifade edilebileceğini savunurken (Fırat, 2006), eğitim bilimlerine post-pozitivist dönemde hâkim olan nitel araştırmalarda istatistiksel teknikleri kullanmak tercih edilmemektedir (Şişman, 1998).

Görüldüğü gibi, eğitim yönetimindeki araştırmaları etkileyen kabaca üç dönem olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, eğitim yönetiminin henüz bir bilim olarak kendi kimliğini oluşturamadığı fakat bilgi temelini inşa edildiği pozitivism öncesi dönemdir. İkincisi, Teori Hareketi ile eğitim yönetimin bir bilim olarak kabul edilmesini sağlarken geleneksel bilim anlayışının yüceltiği pozitivist dönemdir. Üçüncüsü ise, eğitim yönetiminin değerlerden bağımsız nesnel bir bakış açısıyla ele alınamayacağını savunarak geleneksel bilim anlayışına, hatta eğitim yönetiminin bir bilim olarak kabul edilmesine karşı çıkan post-pozitivist dönemdir.

Natüralist Bağdaşıcılık

Geleneksel bilim anlayışını sorgulayan araştırmacılardan Evers ve Lakomski de kendilerini post-pozitivist araştırmacılar olarak tanımlamaktadır (Donmoyer, 2001). Evers ve Lakomski'yi diğer post-pozitivist araştırmacılardan ayıran noktanın ise bu iki araştırmacının eğitim yönetiminde bilim anlayışını tamamen reddetmemeleri olduğu düşünülmektedir. Evers ve Lakomski'nin, bilimin eğitim yönetimindeki yerini kabul ederken, söz konusu bilim anlayışını yeniden yorumladıkları görülmektedir. Barlosky (1995), yeni bilimsel felsefenin sınırları dâhiline alınabilecek natüralist bağdaşıcılık yaklaşımları ile Evers ve Lakomski'nin yeniden kavramsallaştırma yoluyla bilim ile eğitim yönetimi arasındaki bağı tekrar kurduklarını belirtmektedir.

Öncülüğünü Evers ve Lakomski'nin yaptığı natüralist bağdaşıcılık yaklaşımının, Quine tarafından geliştirilen natüralist epistemolojiyi ve bağdaşıcılık kuramını temel aldığı belirtilmektedir (Allison, 2001; Maxcy, 2001; Özdemir, 2018). Quine'e göre, doğa bilimlerinin bilgiyi elde etme ve doğruluğunu kanıtlama konusundaki başarısı, en iyi, en güçlü ve en doğru kuramlara ulaşmak için çıkış noktasının bilim olmasını gerekli kılmaktadır. Buna paralel olarak, Evers ve Lakomski de eğitim yönetiminde bilimin önemini ve gereğini vurgulamaktadır. Fakat geleneksel bilim anlayışının eğitim yönetiminde yeri olmadığını öngören Evers ve Lakomski, bilimi yeni bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Evers ve Lakomski (1995), natüralist bağdaşıcılık yaklaşımının temel amacının eğitim yönetiminin daha kapsamlı ve uyumlu kuramlar dünyasında yer edinmesini sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bu noktada, Evers ve Lakomski eğitim yönetiminde geleneksel bilimin değil post-pozitivist bir bilim anlayışının benimsenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Evers ve Lakomski, pozitivist bilim ile post-pozitivist bilim arasındaki farkı vurgulamaktadır. Donmoyer (2011) ise, Evers ve Lakomski'nin amacının eğitim yönetimi ve liderlik alanında kapsamlı bir bilimsel kuramı geliştirmek olduğunu ifade etmektedir. Esasında bilim felsefesi ile eğitim yönetimi çalışmalarını bağdaştırmayı amaçlayan Evers ve Lakomski'nin eğitim yönetiminde yeni bir "bağdaşıcılık kuramı" geliştirmeyi hedeflediği de ifade edilmektedir (Maxcy, 2001). Allison (2001) ise, Evers ve Lakomski'nin amacını geleneksel bilimin modernleştirilmesi olarak tanımlamaktadır.

Geleneksel bilim anlayışı, yönetimi fizik, kimya veya biyoloji gibi bir bilim dalı olarak görmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Bu anlayış, sosyal bilimler üzerinde genel geçer kanunlara benzer ampirik genellemeler yapması yönünde baskı kurmaktadır (Evers, 2003). Bu noktada, Evers ve Lakomski Quine'in geleneksel eğitim yönetimi bilimini eleştirdiği noktadan hareketle yeni bilimsel felsefe arayışına girmektedir. Bu noktada, Quine ampimizmin temelci gerekçelendirmeye dayalı olmasını ve indirgemeci yaklaşımını eleştirmektedir (Quine, 2000). Quine'e (1951) göre, geleneksel eğitim yönetimi biliminin sorunlu yönleri ise şunlardır:

- Ampirik kanıtlar kuram yüklüdür. Gözlemleri anlamak ve yorumlamak için kuram kullanılmaktadır. Örneğin, bir bilançoju inceleyen muhasebeci, bir orkestrayı dinleyen şef veya bir okulda ortaya çıkan durumu inceleyen okul müdürü gerekli kuramsal araçlar olmadan görülemeyecek noktaları görebilmektedirler. Bu nedenle, kuram ve gözlem arasındaki ilişki oldukça karmaşık ve sorunludur; çünkü kuramların doğruluğunu veya yanlışlığını ispatladığı düşünülen gözlenen gerçekler de iyi veya kötü kuram yüklü olabilmektedir.
- Kuram her zaman ampirik kanıt ile belirlenmez. Mevcut verilerle, çok sayıda çıkarımda bulunulabilir. Verilerin hangi çıkarımı desteklemek için kullanılacağı sorusu, tercih edilmeyen diğer çıkarımlardan yola çıkılarak oluşturulacak kuramların göz ardı edilmiş olduğunu gözler önüne sermektedir.
- Kuramların gözlemlenebilir kanıtlarla test edilmesi karmaşık bir süreçtir. Hipotezler kendi başına gözlemlenebilir sonuçlar anlamına gelmemektedir. Bu tür bir çıkarımda bulunmak için, hipotezler ağı gerekmektedir. Bu ağda yer alan herhangi bir hipotez, bir diğerinin doğruluğunu olduğu kadar yanlışlığını da ispatlayabilmektedir.

Geleneksel bilimin merkezinde yer alan gözlemlenebilir kanıt ile kuram doğrulama sürecinin doğasına ilişkin yukarıda belirtilen endişeler, geleneksel bilimin nesnellik iddiasının eleştirilmesine neden olmaktadır (Evers, 2003). Yönetim kuramı söz konusu olduğunda, geleneksel bilim anlayışı gerçekler ve değerlerin kesinlikle birbirinden ayrılması gerektiğini vurgulamaktadır (Evers ve Lakomski, 2001a). Bununla birlikte, gerçekler ve değerler arasına kalın bir çizgi çizildiğinde yönetim kuramları etikten yoksun kalmakta ve yöneticilerin öznelliği göz ardı edilmektedir.

Geleneksel bilimin nesnellğine getirilen en önemli eleştirilerden biri ise Greenfield tarafından yapılmıştır. Greenfield (1986), geleneksel bilimin nesnellik iddiasına bile şüpheyle yaklaşılırken, eğitim yönetimi gibi sosyal bilimlerde öznelğin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Greenfield'in yaklaşımının adının sübjektivizm olmasının nedeninin de, eğitim yönetimindeki insan unsurunun ve insanla beraber ortaya çıkan öznelğin üzerinde durulması olduğu düşünülmektedir.

Greenfield eğitim yönetimi ile geleneksel bilim arasında kurulan bağı eleştirirken, Evers ve Lakomski (1994), Greenfield'in eleştirdiği bilimin, natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının öngördüğü bilim anlayışından farklı olduğunun altını çizmektedir. Evers ve Lakomski, eğitim yönetiminin bilim olarak kabul edilmesine yönelik eleştirinin temelinde bilim ile ampirizmin eşanlı olarak görülmesinin yattığını belirtmektedir. Bilime yönelik eleştiriler aslında pozitivizme yönelik eleştirilerken, Evers ve Lakomski'ye (2012) göre, mantıksal ampirizmin bilgi kuramı eğitim yönetimine uygulanamayacak kadar dar kapsamlıdır. Nicel araştırma yöntemleri sayesinde deney ve gözlem yoluyla elde edilen verilerden sağlıklı çıkarımlar yapmak mümkün iken, sosyal bilimlerin karmaşıklığı bu çıkarımları yapmayı zorlaştırmaktadır. Sosyal bilimlerde genellemelere ulaşmak da oldukça zordur. Ayrıca, örgütlerle ilgili verilerin çoğu hipotezli-tümdengelim kuramlarında olduğu gibi deney ve gözlem yoluyla değil sosyalleşme veya kültürlenme gibi informal yollardan elde edilmektedir.

Geleneksel davranışçı bilimin sınıranabilirlik ve değerlerden kurtulmuş olma üzerinde ısrarla durması, eğitim yönetimi alanında bilgi elde etmeye odaklanan değil, bilginin elde edilmesini engelleyen bir tavra bürünmektedir (Evers ve Lakomski, 2001b). Ampirik varsayımların yönetime ilişkin eylemleri açıklamada veya bu eylemlere rehberlik etmekte yetersiz kalmasıyla sübjektivizm, post-modernizm ve eleştirel teori yaklaşımlarının taraftarları, bilim ile ampirizmi eş anlamlı tutarak bilimin eğitim yönetiminde yeri olmadığını belirtmektedir (Evers ve Lakomski, 2012). Evers ve Lakomski ise bilim ile ampirizmin eş anlamlı olmadığını altını çizerken, aslında eğitim yönetiminde bilime her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir.

Evers ve Lakomski, eğitim yönetiminde bilimin ve kuramın gerekliliğini şöyle ifade etmektedir (Maxcy, 2001): Öncelikle, tarih pozitivizmin ve mantıksal ampirizmin hatalı olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, geleneksel bilim anlayışında ciddi bir yenilenme gerekmektedir. İkincisi, kuram geliştirmede bağdaşımcılık anlayışının zamanı gelmiştir çünkü bu anlayış geçmişin kuramsal sistemlerine getirilecek en iyi çözümdür. Son olarak, okul yöneticilerinin eylemleri arasında bir uyum ve tutarlılık olması gerekmektedir. Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü, eğitim yönetiminin bilim ve kurama ihtiyacı olduğu belirtilirken, eğitim yönetimi kuramlarının işlevleri ise şöyle sıralanmaktadır (Evers, 2003; Evers ve Lakomski, 2001a):

- Yöneticilere, yöneticilik görevini yerine getirirken rehberlik etmek,
- Gerçeklerin toplanıp bir araya getirilmesine rehberlik etmek,
- Daha fazla kuram geliştirilmesini teşvik etmek ve son olarak
- Yönetimin doğasını açıklamak ve tanımlamaktır.

Görüldüğü gibi Evers ve Lakomski yeni bilimsel felsefenin eğitim yönetiminde bir ihtiyaç olduğunu ve bu felsefenin ne gibi işlevleri olduğunu sıralayarak eğitim yönetimi ile bilim arasındaki bağı güçlendirmektedir. Evers ve Lakomski (2001), bilimin eğitim yönetimindeki yerinin önemini vurgularken geleneksel bilim anlayışı ile natüralist bağdaşımcılık anlayışının öngördüğü yeni bilimsel felsefe arasındaki farka dikkat çekmektedir. Geleneksel bilimin eğitim yönetimindeki yerini gösteren yapının iki temel unsuru bulunmaktadır. Birincisi, bilimsel çıkarımların genelden özele giden bir türetilebilirlik (derivability) özelliğine sahip olmasıdır. Bir diğer deyişle, kuramlar genel savlardan özel savlar türetilebilecek şekilde kurgulanmaktadır. Bu nedenle, okulların da bir örgüt olduğu göz önünde bulundurulduğunda, örgüt yönetimine ilişkin kuramların eğitim yönetimine ilişkin kuramları da etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir. İkinci temel unsuru ise ampirik test

edilebilirliktir. Geleneksel bilim anlayışına göre, bir kuramın doğrulanabilmesi için kuramın çıkarımlarının gözlenebilmesi gerekmektedir. Böylelikle kuramın doğruluğu test edildikten sonra kanıtlanabilmektedir. Mantıksal ampirizm açısından test edilebilirlik, bir kuramın doğrulanması için olmazsa olmaz bir özelliktir. Eğitim yönetimi söz konusu olduğunda ise herhangi bir yönetim kuramından türetilen bir çıkarımın ampirik gözlem yoluyla doğrulanması gerektiğini söylemek mümkündür.

Natüralist bağdaşımcılık yaklaşımına göre, eğitim yönetiminde kuram küresel bir inanç ağı sisteminin bir parçasıdır (Evers ve Lakomski, 2001). Evers ve Lakomski, Quine'in epistemolojisinden yola çıkarak bir inanç ağı oluşturmuştur. Bu ağa göre, kuramlar aslında yapılandırılmış inanç ağlarının bütününden ibarettir. Bu yapıda, kuramların hiyerarşik bir şekilde dizilmediği görülmektedir. İnanç ağı yapısının en temel özelliği değiştirilebilirliktir (*revisability*) (Evers, 2003). Ağın kenarında yer alan ifadeler daha kolay değişebilirken bu değişimlerin ağın geri kalanında yer alan kuramları etkileme ihtimali daha azdır. Kenarda yer alan ifadeler kişisel gözlemlere ve deneyimlere dayanmaktadır. Ağın merkezinde yer alan ifadelerin ise ağ sisteminde daha önemli bir yeri bulunmaktadır. Bilgi üstüne bilgi eklendikçe merkezde yer alan kuramlarda değişiklik meydana gelme olasılığı daha azdır (Allison, 2001). Değişiklik söz konusu olduğunda ise bunun tüm sistem için önemli sonuçları olmaktadır (Evers ve Lakomski, 2001a). Bu nedenle merkezde mantık ve matematik yer alırken (Evers, 2003) fizik, kimya ve nöro-biyoloji gibi doğa bilimleri de merkezin hemen yanında bulunmaktadır (Allison, 2001).

Allison'ın da belirttiği gibi, natüralist bağdaşımcılık yaklaşımına göre, inanç ağında merkezden uzakta yer alan alanlarda kuram oluşturmak için merkezde yer alan doğa bilimlerindeki güçlü ve sağlam kuramlar kullanılmalıdır. Merkezden uzakta yer alan ikinci derecedeki kuram ve çıkarımlar, ağın merkezinde yer alan doğa bilimleri kuramlarına dayanmalı ve bu kuramlarla uyum içerisinde olmalıdır. Neticede, kuramlar dünyası birbirleriyle bağdaşım içinde olan birden çok kuramın bütününden oluşmaktadır (Hill, 2007).

Natüralist bağdaşımcılık yaklaşımına göre, eğitim yönetimi kuramı da bu ağda hem merkezde hem de kenarda yer alan önermeleri içeren küresel kuram dünyasının bir parçasıdır (Evers, 2003). Bu noktada, yönetim biliminin doğa bilimleri ile bağdaşım içinde olan veya doğa bilimlerinin devamı niteliğinde olan bir bilim olduğu belirtilmektedir (Evers ve Lakomski, 2012). Bu nedenle eğitim yönetimi bilimin bulgularını kullanabilmelidir. Doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasındaki bu organik bağ nedeniyle Evers ve Lakomski, bilginin yapısını geleneksel bilim anlayışındaki gibi hiyerarşik hipotezli-tümdengelim değil ağ şeklinde algıladıklarını belirtmektedir.

Amaçlarının yeni bir eğitim yönetimi bilimi geliştirmek olduğunu belirten Evers ve Lakomski (1995), herhangi bir bilimsel önermenin doğruluğunun kanıtlanması için bağdaşımcılık ilkelerinin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Evers ve Lakomski'ye göre, bağdaşımcılık ilkeleri sayesinde bilginin kullanılması pozitivist, sübjektivist veya post-modern alternatiflerine göre daha etkili olmaktadır. Bağdaşımcılık, geçmişin geleneksel temellendirmeye dayalı kuram hareketi ile günümüz post-modernizmin kaosu arasındaki en mantıklı seçenek olarak sunulmaktadır (Maxcy, 2001).

Evers ve Lakomski'ye (1994) göre, kuramların hangisinin daha iyi olduğu ampirik yeterlilik ve kanıtlarla değil bağdaşımcılık kriterleri ile belirlenmektedir. Söz konusu kriterler ise şöyle sıralanmaktadır (Evers, 2003; Evers ve Lakomski, 2001a):

- Tutarlılık (Consistency): İyi bir kuram birbiriyle çelişen önermeler içeremez.
- Yalınlık (Simplicity): Bir önermenin açıklanması sırasında en temel varsayımlar kullanılır.
- Kapsamlılık (Comprehensiveness): Aynı kavramsal kaynakları kullanarak daha az değil daha çok olguyu açıklamak daha değerlidir.
- Açıklayıcı Bütünlük (Explanatory Unity): Aynı açıklayıcı çerçeve içerisinde farklı olguları toplayabilmek bir erdemdir.
- Öğrenilebilirlik (Learnability): Bir kuram ve önermeleri öğrenilebilir olmalıdır.
- Ampirik yeterlilik
- Verimlilik

Bağdaşımcılık kriterlerini sıralayan Evers ve Lakomski, en iyi yönetim kuramının diğerlerine göre daha uyumlu olduğunu ve küresel kuramın bir parçası olduğunu belirtmektedir. En iyi doğa bilimi, uyumlu bir küresel kuramın parçası olduğuna göre, eğitim yönetimi kuramı da doğa bilimlerini içeren en uyumlu/bağdaşımcı küresel kuramın parçası olması açısından bilimseldir. Evers'e (2003) göre, bu noktadan yola çıkılarak yapılacak en önemli çıkarım; doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin aynı inanç ağının parçası olduğu ve nihayetinde birbirinden çok da farklı olmadığıdır. Böylece, bağdaşımcılık doğa bilimleri ile sosyal bilimleri aynı ağın içerisinde buluşturan holistik bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evers ve Lakomski'ye (2012) göre, bu ağın içerisinde etik de bulunmaktadır ve söz konusu etik iddialar, ağın uyumluluğuna katkı sağladığı sürece doğrulanmaktadır. Etik hem ampirik unsurların hem de ağın kenarının uzağındadır (Evers ve Lakomski, 2001). Bir diğer deyişle etik ne merkezde ne kenardadır. Etik, küresel kuramın içine nüfuz etmiş durumdadır. Gerçekler ile değerler arasındaki bağlantı da böylelikle kurulmuş olmaktadır. Evers'in (2003) de belirttiği gibi, gerçekler ile değerler arasında kesin bir ayrım olduğu görüşü de natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının bütünlükçü bakış açısı tarafından reddedilmektedir.

Natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının öngördüğü küresel bir kuram geliştirmenin zorluğunu kabul eden Evers ve Lakomski (2001a), bu zorluğu aşmak için iki strateji belirlemektedir. Birincisi, en bağdaşımcı küresel kuram gibi görünen herhangi kapsamlı bir entelektüel yapının merkezinde doğa bilimleri yer alacaktır. Evers ve Lakomski'nin sözünü ettiği diğer strateji ise her türlü bilginin hatalı olabileceğinin kabul edilmesidir. Evers ve Lakomski'ye (2012) göre, bilgi hatalı olabilir, geçicidir ve koşullar değiştikçe düzeltilmeye ve güncellenmeye gereksinim duymaktadır. Bilginin hatalı olabileceğinin kabul edilmesi, liderlik bağlamında önemli çıkarımlara neden olmaktadır. Bu bakış açısına göre, liderlik doğru olmak değil hatayı düzeltmek ile ilgilidir. Bu noktada, liderlik eyleminin gerçekleştirildiği bağlamın önemi de vurgulanmaktadır. Bir ortamda geçerli ve yararlı olan bilgi, herhangi başka bir bağlamda geçerli olmayabilmektedir. Bu noktada, her türlü bilgi her bağlamda doğru ve geçerli değildir.

Herhangi bir bilginin hatalı olabileceğinin kabul edilmesi, bilginin gelişmesi ve geliştirilmesi için de olanak tanımaktadır (Evers ve Lakomski, 1994). Böylece, her türlü bilginin hatalı olabileceğinin kabul edilmesi, hataların fark edilip kuramın iyileştirilmesi için bir fırsat tanımaktadır (Evers ve Lakomski, 1995). Kuramın iyileştirilmesi noktasında bağdaşımcılık kriterlerinin öneminin ise daha da arttığı düşünülmektedir.

Natüralist Bağdaşımcılık Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler

Yapılan alanyazın taramasında natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının alana yaptığı katkılar kabul edilse de yaklaşımın pek çok araştırmacı tarafından eleştirildiği görülmektedir. Söz konusu eleştiriler, bağdaşımcılık kriterleri, natüralizm ve bilginin hatalı olma olasılığı gibi yaklaşımın temel öğeleri ile ilgili pek çok noktada ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Evers ve Lakomski amaçlarının küresel kuram dünyasının bir parçası olabilecek kapsamlı bir eğitim yönetimi kuramı geliştirmek olduğunu ifade etmektedir. Donmoyer (2001), bu amacın aşırı derecede hırslı ve hatta hasis olduğunu belirtmektedir. Donmoyer'a göre, Evers ve Lakomski'nin amacı eğitim yönetimi alanındaki diğer kuramları destekleyen veya tamamlayan değil, diğer bütün kuramların yerini alıp onların yok sayılmasını sağlayacak bir kuram geliştirmektir.

Donmoyer yaklaşımın öncülerine ilişkin bu eleştirinin ardından, yaklaşımın temelinde yer alan bilim anlayışı ile ilgili eleştirilerini sıralamaktadır. Evers ve Lakomski (2001a) eğitim yönetimi kuramının doğa bilimlerindeki kuramlardan aslında farklı olmadığını, aksine doğa bilimleri ile uyum içerisinde olduğu takdirde başarılı olabileceğini belirtmektedir. Donmoyer (2001) ise sosyal dünyayı anlamak için doğa bilimlerinde kullanılan yöntem ve kuramların çok yararlı olamayacağını ifade etmektedir. Eğitim yönetimi gibi insan unsurunu merkezine alan ve daha çok uygulamaya dönük olan bir alanda, doğa bilimlerine uyumlu olmanın mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Donmoyer'ın bu noktada, eğitim yönetiminin her durumda ve koşulda geçerli olabilecek tek bir kurama indirgenemeyecek kadar çeşitli uygulama alanları olduğunu belirtirken eğitim yönetimi uygulamalarında bağlamın önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, bir kuramın değerli olması için doğa bilimleri ile uyumlu olmasına gerek olmadığı ifade edilmektedir.

Donmoyer'a göre, eğitim yönetimi fizik veya biyoloji gibi, hatta sosyal bilimlerin içerisinde yer alan sosyoloji gibi bir akademik disiplin olarak algılandığında, alandaki uygulayıcılar için yararlı olabilecek araştırmalar yürütmekten uzaklaşmaktadır. Donmoyer, eğitim yönetiminin bir disiplin veya bilim dalı değil, kamu politikalarının söz konusu olduğu bir alan olarak algılanmasının daha yararlı olacağını ifade etmektedir. Bunun en önemli nedeni, eğitim yönetimi uygulamalarının merkezinde değerlerin yer almasıdır. Evers ve Lakomski'nin etik ve değerleri inanç ağının içine nüfuz etmiş olarak algılaması ise gerçeklerden uzak görünmektedir. Donmoyer, Evers ve Lakomski'nin alandaki tüm kuramları içine alacak kadar kapsayıcı olan bir kuram oluşturma çabasını kutsal kâse (holy grail) arama çabası olarak görürken bu amacın eğitim yönetimi gibi kamu politikalarını içeren uygulamalı bir alan için uygun olmadığını belirtmektedir. Donmoyer'a göre, Evers ve Lakomski bu yaklaşımları ile alandaki uygulayıcılardan her geçen gün daha da uzaklaşmaktadır.

Barlosky (1995) ise natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının indirgemeci olduğunu belirtmektedir. Barlosky'ye göre, bu yaklaşım insan olgusunu psikoloji ve biyokimyaya indirgemektedir. Bu nedenle insan olgusunun karmaşıklığını göz ardı etmektedir. Bu yaklaşım, insan davranışının önceden tahmin edilebilecek ve düzenlenebilecek fiziksel değişkenler olarak görülmesine neden olmaktadır. Tutarlılık kriterleri ise insan olgusunun ampirik pozitivizme indirgenmesi için bir yol sunmaktadır sadece.

Hyung Park (1997), Evers ve Lakomski'nin bağdaşımcılığı savunurken epistemoloji dünyasında sadece bağdaşımcılık (*coherentsim*) ve temelcilik (*foundationalism*) olmak üzere iki alternatif olduğunu düşündüklerini ifade etmektedir. Hyung Park'a göre, bağdaşımcılık temelciliğin karşısında yer alan tek alternatif değildir. Hatta, bağdaşımcılık

temelciliğin bir çeşidi olarak bile görülmektedir. Hyung Park (2001), Evers ve Lakomski'nin aslında temelcilikten yola çıkarak holistik bağdaşımıcılık anlayışını geliştirdiklerini ifade etmektedir. Çünkü inanç ağı sisteminde, bilgi bağdaşımıcı olan inanç ağının bir parçasıdır ve bilginin başlangıç noktası, bir diğer deyişle, temeli ampirik girdidir. Bu nedenle, Evers ve Lakomski'nin eleştirdikleri temelcilik anlayışından yararlandıkları görülmektedir. Aynı şekilde, Maxcy (2001) de, Evers ve Lakomski'nin kendi yaklaşımlarını temelcilik karşıtı olarak gördüklerini, fakat natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının temelciliğin bir örneği olduğunu belirtmektedir.

Hyung Park (1997, 2001) ayrıca, güçlü natüralizm ile zayıf natüralizm arasındaki farka dikkat çekmektedir. Stich'e (1993, s. 2'den akt. Hyung Park, 1997) göre, güçlü natüralizm epistemolojik soruların tamamının bilimsel sorulardan ibaret olduğunu ve bu nedenle epistemolojinin ancak bilim ile yer değiştirebileceğini belirtmektedir. Zayıf natüralizme göre ise bilimsel olmayan ve bilimsel yöntemlerle çözülemeyecek olan epistemolojik sorular da mevcuttur. Hyung Park, Evers ve Lakomski'nin yaklaşımının temelinde yer alan natüralizm anlayışının çok net olmadığını belirtmektedir. Evers ve Lakomski'nin, güçlü natüralizmi mi yoksa zayıf natüralizmi mi temel aldığı açık bir dille belirtilmemektedir.

Maxcy (2001) de natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımını, bağdaşımıcılık kriterleri açısından eleştirmektedir. Maxcy'e göre, bazı kuramlar doğru veya doğruluğu kanıtlanmış olmakla birlikte Evers ve Lakomski tarafından öne sürülen bağdaşımıcılık kriterlerine uymayabilir. Aksine, herhangi bir kuram bu kriterlere uysa da doğru olmayabilir. Bu nedenle bir kuramın iyi veya kötü olduğuna karar vermek için bağdaşımıcılık kriterleri doğru bir çıkış noktası olarak görülmemektedir.

Maxcy'nin eleştirdiği bir diğer nokta Evers ve Lakomski'nin natüralizm anlayışıdır. Evers ve Lakomski natüralizm ile yeni bir bilimsel felsefe geliştirdiklerini belirtse de Maxcy, natüralizm anlayışının kökeninde pozitivist geleneklere uygun olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, natüralist bağdaşımıcılık yaklaşımının geleneksel bilim anlayışının devamı niteliğinde olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bilim felsefesi ve yönetim felsefesi birbirine içkin olan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, Mısır ve Mezopotamya gibi eski uygarlıklar matematik, astronomi ve tıp alanlarında katkı sağlamıştır. Aynı şekilde, Yunanlar ve Batı uygarlığı da bilime önemli katkılarda bulunmuş ve bu alanlardaki çalışmaları sistemleştirerek geliştirmişlerdir. İslamiyet'in doğuşu sonrası dönemde, Arapça'ya çevrilen eserler Müslüman bilim insanlarına ilham vermiş ve Rönesans'tan itibaren Batı dünyasının bilimsel araştırmalarda lider bir konumda olmuştur.

Bilim felsefesi, bilimsel bilgiyi ve yöntemleri inceleyen bir alan olarak tanımlanırken, yönetim felsefesi örgütlerin yönetim ilkeleri ve stratejileri hakkındaki temel inançları içermektedir. Bu noktada, yönetim bilimi ile eğitim yönetimi arasındaki bağlantıları dikkate almak gerekmektedir. Her iki alan da örgüt yönetimine odaklanmakta ve benzer ilkeleri paylaşmaktadır. Ayrıca, eğitim yönetimi diğer bilim dallarındaki gelişmelerden etkilenecek ve zaman içerisinde farklı yaklaşımlar benimsemektedir.

Eğitim yönetiminde geleneksel bilim anlayışına karşı geliştirilen alternatif yaklaşımlar, pozitivist bilimin eleştirilmesi ekseninde yapılandırılmaktadır. Bilimin post-pozitivist bir bakış açısıyla ele alınmasından sonra ise, bilimin eğitim yönetimine katkısı üzerinde

durulmaya başlanmıştır. Bu noktadan hareketle, yönetim eylemi sırasında karşılaşılan sorunları daha iyi ve etkili bir şekilde ele alabilmek için Deweyci bilimsel natüralizme, bağdaşımcı unsurların da dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Evers ve Lakomski, 1996). Eğitim yönetiminde kuram oluştururken özellikle değerlerin ve etik ilkelerin de işe koşulmasının zaruri olduğu sonucuna varılmıştır.

Geleneksel bilim anlayışını, bağdaşımcı kriterler ile yeniden yorumlayarak yeni bilimsel felsefenin eğitim yönetimini etkilemesinin yolunu açan yaklaşımlardan biri de natüralist bağdaşımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımın öncülerinden olan Evers ve Lakomski (1996), kuram geliştirmede mantıksal ampirik yöntemler ile bağdaşımcı ilkeler arasında keskin bir ayırım yaparak tercihlerini bağdaşımcı ilkelerden yana kullanmışlardır. Evers ve Lakomski'ye göre, gerekçelendirme kuramlarından bağdaşımcılık ile desteklenen doğa bilimleri, eğitim yönetimi kuramlarının geliştirilmesi için ideal bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle eğitim yönetiminin bilimden kurtulması yönündeki çabalar reddedilerek, aksine, eğitim yönetiminde bilime ve kurama daha çok yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Evers ve Lakomski, 2012).

Evers ve Lakomski'nin benimsediği ve natüralist bağdaşımcılık yaklaşımının temelinde yer alan post-pozitivist bakış açısının bazı temel özellikleri bulunmaktadır (Evers ve Lakomski, 1996). Öncelikle, değerler ve sosyal hayata katkıda bulunan anlayışlar, kuram geliştirme sürecinden soyutlanamaz. Dahası, örgütlerde süregiden olay ve olguların karmaşıklığı ve bağlamsal doğası yadsınamaz birer gerçektir. Ayrıca, herhangi bir kuramın kapsayıcılığı ancak bağdaşımcı ilkeler sayesinde mümkündür. Son olarak, herhangi bir bilginin hatalı olabileceğinin kabul edilmesi, hataların düzeltilerek daha iyiye gitme potansiyelini beraberinde getirmektedir. Evers ve Lakomski, bu özelliklere sahip olan natüralist bağdaşımcılık yaklaşımı ile eğitim yönetiminde daha yapıcı ve kapsamlı kuram geliştirmenin yolunun da açıldığını ifade etmektedir. Bu nedenle, eğitim yönetimi de bir bilim olarak kabul görmelidir (Evers, 2003).

Kaynakça

- Allison, D. J. (2001). Riding the E and L roller-coaster: How I came to fear naturalistic coherentism. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 539-553.
- Baloğlu, N. (2011). Dağıtımcı liderlik: okullarda dikkate alınması gereken bir liderlik yaklaşımı. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 127-148.
- Barlosky, M. (1995). A rejoinder to Evers and Lakomski. *Curriculum Inquiry*, 25(4), 467-474.
- Beycioğlu, K., & Dönmez, B. (2006). Eğitim yönetiminde kuramsal bilginin üretimine ve uygulanmasına ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 47(47), 317-342.
- Beycioğlu, K. (2012). Will Evers and Lakomski be able to find leadership's Holy Grail?. *KEDI Journal of Educational Policy*, 9(2), 349-362.
- Bolton, C. L., & English, F. W. (2010). De-constructing the logic/emotion binary in educational leadership preparation and practice. *Journal of Educational Administration*, 48(5), 561-578.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Donmoyer, R. (2001). Evers and Lakomski's search for leadership's holy grail (and the

- intriguing ideas they encountered along the way). *Journal of Educational Administration*, 39(6), 554-572.
- Eacott, S., & Evers, C. (2015). New frontiers in educational leadership, management and administration theory. *Educational Philosophy and Theory*, 47(4), 307-311.
- English, F. W. (1998). The postmodern turn in educational administration: apostrophic or catastrophic development?. *Journal of School Leadership*, 8, 426-447.
- English, F. W. (2002). The point of scientificity, the fall of the epistemological dominos, and the end of the field of educational administration. *Studies in Philosophy and Education*, 21(2), 109-136.
- Ergün, M. (2013). Bilim felsefesi. https://dl.wqtxts1xzle7.cloudfront.net/35528058/Ulas_Dogan_Derleme-libre.pdf? Erişim Tarihi: 21 Eylül 2023.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (1994). Three dogmas: A rejoinder. *Journal of Educational Administration*, 32(4), 28-37.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (1995). Response to Barlosky: Methodological reflections on postmodernism. *Curriculum Inquiry*, 25(4), 457-465.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (1996). Postpositivist conceptions of science in educational administration: An introduction. *Educational Administration Quarterly*, 32(3), 341-343.
- Evers, C. W. (2000). Leading and learning in organizational contexts: a contribution from the new cognitive science. *International Journal of Leadership in Education*, 3(3), 239-254.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (2001a). Theory in educational administration: naturalistic directions. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 499-520.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (2001b). Naturalistic coherentism and its critics: A reply. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 604.
- Evers, C. W. (2003). Philosophical Reflections on Science in Educational Administration. *International Studies in Educational Administration*, 31(3), 29-41.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (2012). Science, systems, and theoretical alternatives in educational administration: The road less travelled. *Journal of Educational Administration*, 50(1), 57-75.
- Fırat, N. Ş. (2006). Pozitivist yaklaşımın eğitim yönetimi alanına yansımaları, alana getirdiği katkı ve sınırlılıkları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 40-51.
- Forrest, B. (2000). Methodological naturalism and philosophical naturalism: Clarifying the connection. *Philo*, 3(2), 7-29.
- Greenfield, T. B. (1986). The decline and fall of science in educational administration. *Interchange*, 17(2), 57-80.
- Hill, A. L. (2007). Knowing schools as organisations: A naturalistic coherentist theory of knowledge. *Post-Script: Postgraduate Journal of Education Research*, 8(1), 88-101.
- Hodgkinson, C. (2008). *Yönetim felsefesi: Örgütsel yaşamda değerler ve motivasyon*. Çev. Ed. İbrahim Anıl ve Binali Doğan. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (1987). *Educational administration: Theory, research and practice*. (9th ed.) New York: Random House.
- Hyung, P. S. (1997). Australian naturalism and its critics. *Educational Management & Administration*, 25(4), 395-415.
- Hyung Park, S. (2001). Towards developing naturalistic coherentism. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 589-603.
- Koppelberg, D. (1998). Foundationalism and coherentism reconsidered. *Erkenntnis*, 49(3), 255-283.

- Lakomski, G. (1998). Training administrators in the wild: A naturalistic perspective. *UCEA Review*, 34(3), 1.
- Lakomski, G. (2001). Organizational change, leadership and learning: culture as cognitive process. *International Journal of Educational Management*, 15(2), 68-77.
- Lakomski, G., & Evers, C. W. (2001). The incomplete naturalist. Donald Willower on science and inquiry in educational administration. *Journal of Educational Administration*, 39(5), 442-454.
- Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. (2011). *Educational administration: Concepts and practices*. Cengage Learning.
- Maxcy, S. J. (2001). Educational leadership and management of knowing: The aesthetics of coherentism. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 573-588.
- Özdemir, M. (2018). Eğitim yönetiminde geleneksel bilim eleştirisi: Evers ve Lakomski'nin natüralist bağdaşımçı epistemolojisi üzerine düşünceler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 255-268.
- Özlem, D. (2010). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap Yayıncılık.
- Özmen, A. (2014). *Siyasetname'de yönetim felsefesi*. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 5(10), 203-217.
- Park, J. (2015). Thematic approach to theoretical speculations in the field of educational administration. *Educational Philosophy and Theory*, 47(4), 359-371.
- Quine, W. V. (1951). Main trends in recent philosophy: Two dogmas of empiricism. *The Philosophical Review*, 20-43.
- Quine, W. V. (2000). Two dogmas of empiricism. *Perspectives in the Philosophy of Language*, 189-210.
- Ribbins, P. M. (2006). History and the study of administration and leadership in education: Introduction to a special issue. *Journal of Educational Administration and History*, 38(2), 113-124.
- Simon, H. A. (1997). *Administrative behavior*. (4. Ed.) New York: Simon and Schuster.
- Sosa, E. (2010). Reflective Knowledge: Apt Belief and Reflective Knowledge. *Book Reviews*, 1, 389.
- Simsek, H. (1997). Pozitivizm ötesi paradigmatik dönüşüm ve eğitim yönetiminde kuram ve uygulamada yeni yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(1), 97-109.
- Şişman, M. (1998). Eğitim yönetiminde kuram ve araştırmada alternatif paradigma ve yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(16), 395-422.
- Yılmaz, F. (2014). Ernest Sosa'nın gerekçelendirme kuramına göre erdem'in önemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.